

Богомолів Артем Євгенович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності
256 Національна безпека Національного університету «Острозька
академія», м. Острозь*

Марчук Володимир Станіславович,
*старший викладач кафедри історії ім. проф. М. П. Ковальського
Національного університету «Острозька академія», м. Острозь*

РЕАКЦІЯ ТА МОТИВАЦІЯ КРАЇН ВИШЕГРАДСЬКОЇ ГРУПИ НА НАПАД РОСІЇ НА УКРАЇНУ

Вишеградську групу (Вишеградську трійку – V3, Вишеградський трикутник, а з 1993 року Вишеградську четвірку – V4) було створено 15 лютого 1991 року після зустрічі тодішніх президентів Польщі Леха Валенси, Чехословаччини Вацлава Гавела й Угорщини Йозефа Анталла, що відбулася у Вишеградському замку, завдяки чому й отримала свою назву. Вишеградська декларація підписана в ході цієї зустрічі визначила цілями співпраці – руйнування комуністичної системи та її пережитків та входження країн до Європейського Союзу та НАТО. У 1993 році Чехословаччина розділилася на Чехію і Словаччину і так V3 стала V4. Країни Вишеградської трійки, на час її утворення, символізували Центральну Європу з іншою політичною якістю, яка відрізняла її не лише від Радянського Сходу, а й від старої Західної Європи. Це було зумовлено існуючими тут традиціями, культурою й масовою суспільною підтримкою прозахідної орієнтації.

Події січня 1991 р. у Вільнюсі стимулювали налагодження співпраці згаданих держав задля звільнення від опіки Москви. Відносно мирний розпад СРСР у серпні-грудні 1991 року, де однією з вирішальних подій стало проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. та ухвалення її під час загальнонаціонального референдуму 1 грудня 1991 р. Припинення існування СРСР закріплене у Вискулях на території Біловезької пущі 8 грудня 1991 р., повністю нівелювало ці побоювання й дало змогу завершити процес зближення держав V3 з європейськими спільнотами. Усі держави Вишеградської групи 16 грудня 1991 року підписали договори про співдружність із європейськими спільнотами [1, с. 8]. Наступний етап – 1991–2004 рр. країни Вишеградської групи активно взялася за втілення своєї

наступної ролі – «ясел європейської інтеграції», коли держави-учасниці докладали максимум зусиль, щоб вступити до Європейського Союзу.

Коли інтеграційні цілі були досягнуті та чотири країни Вишеградської групи стали членами НАТО та Європейського Союзу, було вирішено продовжити співпрацю у форматі V4 на політичному, галузевому та громадському рівнях за підтримки Міжнародного Вишеградського фонду. Щорічне ротаційне головування з власною програмою додало динаміки співпраці та забезпечує безперервність існування цього регіонального угруповання. Національні інтереси завжди були представлені у Вишеградській групі, що означало, що Група не завжди виступала в один голос на європейському форумі. Вироблення спільної позиції завжди залежало від конкретного питання та правлячої в тій чи іншій країні політичної еліти, яка впливала на переговори на рівні V4 [3, р. 34].

Вишеградська група неодноразово переживала кризи, а в окремі періоди прогнозувався кінець співпраці в цьому форматі. Підхід до політики Вишеградської групи за ці роки докорінно змінився. У Словаччині та Чехії це було здебільшого результатом дій політичних сил, які були при владі в певні періоди, а спільні дії в європейській політиці стосувалися енергетичної безпеки та регіональної стабільності. Для Польщі та Угорщини Група відіграла важливу роль у регіональній політиці. За роки свого існування Вишеградська група виробила механізм вирішення спільних проблем і усунення питань, які розділяли окремі країни-учасниці. Партнери відрізнялися у підходах до РФ і позиції щодо конфлікту на сході України, який почався в 2014 році після анексії Росією Криму, проте ставлення партнерів V4 до української кризи поступово змінювалося [2, s. 257].

На рівні ЄС країни V4 підтримали санкції, накладені на Росію у зв'язку з анексією Криму та сепаратистським повстанням на сході України, а також підтримали різними способами внутрішні реформи в Україні. Згодом у національних політичних дискурсах з'явилися нові тенденції, які виявили принципові відмінності в оцінці ситуації та запропонованих рішеннях.

Спочатку, у відповідь на російську агресію проти України в лютому 2022 року, Вишеградська група підтвердила на рівні прем'єр-міністрів свою підтримку України в контексті російського вторгнення через гуманітарну та фінансову допомогу, запропоновану через Міжнародний Вишеградський фонд. За даними ООН на 6 грудня 2022

року, польсько-український кордон перетнули понад 8 мільйонів громадян України. Понад 1,5 мільйона звернулися по міжнародну допомогу в Польщі. Кордон Словаччини перетнули понад 985 тисяч осіб, а 102 тис. звернулися за правом проживання. У свою чергу в Чехії за такою допомогою звернулися 466 тис. осіб. У випадку з Угорщиною кордон перетнули 1,8 мільйона людей і лише 32 тисячі звернулися по допомогу. Це означає, що відсоток людей, які звернулися за допомогою в Угорщині, становив менше 2%. Здебільшого це було пов'язано з тим, що Угорщина розглядалася як транзитна країна і що високий відсоток біженців становили закарпатські угорці, які мали угорське громадянство і тому не потребували допомоги [3, s. 42].

На рівні парламентських представників V4 засудила дії Росії, покладаючи на неї пряму відповідальність за розв'язання війни проти України. Однак розбіжності у підходах до війни в Україні виявилися настільки серйозними, що в період з 8 березня по листопад 2022 року не було організовано офіційної зустрічі глав урядів V4. Ситуація між країнами була настільки несприятливою, що навіть урочиста передача головування у Вишеградській групі словакам після головування Угорщини не відбулася. Лише 11 жовтня 2022 року вперше зустрілися президенти країн формату, а 24 листопада 2022 року – прем'єр-міністри. Вишеградський формат «розморожували» дуже обережно [4, s. 34]. Водночас чітко прослідковувалися розбіжності між Угорщиною та іншими членами V4, хоча дана ситуація почала змінюватися після парламентських виборів у Словаччині 2023 року, на яких перемогла партія Smer, а її лідер Роберт Фіцо став прем'єр-міністром. Дії та ставлення Угорщини перед обличчям війни в Україні не сприяли дружній атмосфері у форматі V4 [2, s. 265].

Немає сумніву, що відмінності у підходах до війни в Україні, включно з блокуванням Угорщиною пакету фінансової допомоги Україні, становили фундаментальний розрив як у політичному, так і в аксіологічному вимірах між партнерами Групи. Водночас позиція Угорщини щодо санкцій ЄС, енергетичної політики та відносин з Росією часто відрізнялася від підходу інших країн.

Після 24 лютого 2022 року Чехія, Польща та Словаччина вирішили повною мірою зайнятися підтримкою України, включно з передачею зброї. Угорщина не приєдналася до цієї групи. Вона також відмовилася пропускати через свою територію постачання зброї. Чеська Республіка надавала Україні військову допомогу шляхом

постачання озброєння та військової техніки, палива, перекидання через територію країни військ з інших країн НАТО, надавала необхідні логістичні послуги. Політична підтримка України доповнюється масштабною соціальною мобілізацією.

Діаметрально протилежну позицію зайняла Угорщина. Згідно з наративом в угорських ЗМІ, країни, які передають зброю Україні, прагнуть затягнути конфлікт і затягнути мирні переговори. Домінуюча думка угорських експертів, які симпатизують уряду, полягала в тому, що країни, які передають зброю, «однією ногою у війні», яку Україна не виграє. За словами угорської сторони, якщо Україна не змінить закон про національні меншини, Угорщина не погодиться на формалізацію відносин. Попри спротив Угорщини, у грудні 2023 року на саміті Європейської ради в Брюсселі Європейська рада вирішила розпочати переговори про вступ із владою України та Молдови. Віктор Орбан залишив палату, щоб дозволити прийняти одностайне рішення, але заблокував пакет фінансової допомоги від Європейського Союзу для України [3, р. 44].

Отже, після нападу Росії на Україну у 2022 році Чехія, Польща та Словаччина зайняли проукраїнську позицію щодо війни в Україні, а Угорщина, на відміну від інших країн Вишеградської групи, зайняла проросійську позицію, що дестабілізувало співпрацю у Вишеградській групі. Ставлення Словаччини змінилося на більш проросійське після приходу до влади наприкінці 2023 року партії «Smer» на чолі з Робертом Фіцо. Зараз ми можемо спостерігати поділ Вишеградської групи на два табори: польсько-чеський та словацько-угорський.

Література

1. Вовканич І., Шніцер І. Реакція країн Вишеградської четвірки на повномасштабне воєнне вторгнення Росії в Україну. *Геополітика України: історія і сучасність: збірник наукових праць*. 2022. № 2 (29). С. 7–19.
2. Czyz A. The Visegrad Group Countries Towards the War in Ukraine in 2022. *Studia Politologiczne*. 2023. № 73. С. 254–271.
3. Kazharski A. Do Ostriches Live in Central Europe? Normalizing the Russian Attack on Ukraine in the Visegrád Four. *Journal of Regional Security*. 2023. № 18(1). С. 39–46.
4. Olszyk S. Państwa Grupy Wyszehradzkiej (V4) wobec wojny w Ukrainie. Dyplomacja obronna podczas pierwszego roku wojny. *Nowa Polityka Wschodnia*. 2024. № 1 (40). С. 32–59.